

A photograph of a traditional Hungarian folk house with a thatched roof and a wooden fence in the foreground. The house has white walls and dark wooden window frames. The fence is made of vertical wooden posts. There are purple flowers in the foreground on the right side. The text is overlaid in the center of the image.

A Göcseji Falumúzeum és a
Magyar Szabadtéri Néprajzi
Múzeumok és Tájházak hálózata

Miért javasoljuk a Göcseji Falumúzeumot a Hungarikumok Gyűjteménye értéktárba?

- **Zalaegerszegen** élünk, kiskorunk óta sokszor megfordultunk a skanzenben. A képen éppen Szabolcs Péter „Öreg pár” szobrának társaságában időzünk. Jártunk országos hírű fazekas kiállításon, Egerszeg Búcsún, a város pátrónájának, Magdolnának a napján, Kenyérfesztiválon, kézművesfoglalkozásokon. A Zalai Kincskereső versenynek is a múzeumfalu adott otthont.
- A Zala Megyei Értéktár közel 30 értéke között a kulturális örökség kategóriában található a **Göcseji Falumúzeum**. Büszkék vagyunk rá, hogy az országban elsőként Zalaegerszegen nyitotta meg a kapuit egy ilyen intézmény!
- A nemzeti értékek között tájházak, prэшázak, pincesorok, népi műemlékegyüttesek szerepelnek országszerte. Hungarikumként egyedül „**A magyar tanya**” van bejegyezve, mint az Alföld tipikus, vidékies településformája. Kialakulásában mezőgazdasági és történeti okok egyaránt közrejátszottak.
- Bár a skanzenek ötlete Svédországból származik, a magyar **szabadtéri falumúzeumok** a Magyarország tájegységeire jellemző népi építészeti stílus őrzői. Eredeti kialakulási helyükön pedig már csak a **tájházak** képviselik a letűnt falusi élet emlékeit.
- A leírtak alapján méltónak találjuk a **hungarikummá** nyilvánításra a magyar népi építészet több tájegységét is bemutató **szabadtéri falumúzeumok, tájházak** rendszerét, élén az országban első **Göcseji Falumúzeummal**.

Hogyan lehet valami Hungarikum?

- A "**hungarikum**" a magyarság csúcsteljesítményét jelölő gyűjtőfogalom, amely olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelez, amely a magyarságra jellemző tulajdonság, egyediség, különlegesség és minőség.
- A **hungarikum törvény** 2012. július 1-én lépett hatályba, azóta beszélhetünk hivatalosan Hungarikumokról.
- A Hungarikummá nyilvánítás **első lépcsőfoka** az adott érték települési vagy tájegységi értéktárba való felvételének és nemzeti értékkel nyilvánításának kérelme. Ha a nemzeti érték megyei jelentőségű, azt a megyei értéktárhoz kell felterjeszteni.
- A **második lépcsőfok** a megyei értéktárba már felvett nemzeti érték kiemelkedő nemzeti értékkel nyilvánításának kérelme, amely a javaslat benyújtásával történik a Hungarikum Bizottsághoz.
- A hungarikummá nyilvánítás **legfelső lépcsőfoka** a kiemelkedő nemzeti érték felvételének kérelme a Hungarikumok Gyűjteményébe. Ezt az iratot szintén a Hungarikum Bizottsághoz kell benyújtani. Jelképesen ide nyújtjuk be a **Göcseji Falumúzeum és a Magyar Szabadtéri Néprajzi Múzeumok és tájházak** leírását tartalmazó javaslatunkat mi is.

A skanzenek története

- A hungarikumok sorába **javasolt nemzeti értékünk bemutatása** kapcsán foglalkozunk a skanzenek történetével, a magyar szabadtéri néprajzi múzeumok létrejöttével, az ország első és hazánk legnagyobb falumúzeumával. Prezentánciónkat Zala megye egyetlen eredeti helyén meghagyott tájházegyüttesével, a kávési tájházakkal zárjuk.
- A **skanzenek története** 1891-ben kezdődött az első szabadtéri múzeum megnyitásával.
- **Artur Hazelius** (1833-1901) álmodta meg azt a múzeumtípust, amely eredeti, áttelepített építmények segítségével mutatja be egy-egy régió falusi és városi építészetét, lakáskultúráját és életmódját.
- Hazelius a puszta ismertetésnél is többet valósított meg: egy olyan, életmódot és társadalmat is bemutató intézményt, amelyben a korabeli hármas feladatrenden túl (gyűjtés, megőrzés, bemutatás) a **tanítás és szórakoztatás** is lehetőséget kapott. Ez a gondolat kísérte a göcseji skanzen történetét is.

A világ első skanzenje

- Az 1891-ben létrehozott Skansen Stockholm első számú látnivalója. A múzeumot, mint említettük már, Artur Hazelius, tanár és nyelvész alapította abból a célból, hogy az erőteljes iparosítás következtében folyamatosan eltűnő régi vidéki épületeknek **emlékhelyet** állítson.
- Az épületeket **eredeti állapotukban** szállították ide Skandinávia különböző részeiről. A legrégebbi épület az 1300-as évekből való, de a legtöbbjük az 1700-as és 1800-as években épült.
- Artur Hazelius **be is költözött** a frissen megnyílt **Skansenbe**; haláláig (1901) ott élt, majd ott is temették el.
- A Skansen a svéd főváros Djurgården nevű szigetén található. A svéd **Skansen** név jelentése „a sánc”, ami egy ott található egykori katonai építményre utal. A *Solliden*, a Skansen legmagasabb pontja pompás kilátást biztosít a városra és a Balti-tengerre vezető vízi útra.

A magyar falumúzeumok története

- 1896-ban a budapesti Városligetben a milleniumi ünnepek keretében felépítették az úgynevezett **Néprajzi Falut**, az első időszakos magyar szabadtéri kiállítást.
- Ezután évtizedekig formálódott a magyar Skanzen ügye, néprajzkutatók, építészek, politikusok és civilek közreműködésével.
- **Magyarország jelenlegi szabadtéri néprajzi múzeumai:**
  - * Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum
  - * Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény
  - * Göcseji Falumúzeum – Zalaegerszeg
  - * Őrségi Népi Múemlékegyüttes – Szalafő-
(Pityerszer)
  - * Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Ópusztaszer
  - * Sóstói Múzeumfalu – Nyíregyháza
  - * Vasi Múzeumfalu – Szombathely
  - * Hollókői Falumúzeum – Hollókő
  - * Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Nagyvázsony
  - * Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Tihány

- **Vargha László építész**, egyetemi tanár a magyarországi szabadtéri múzeum gondolatának egyik legelszántabb támogatója és előmozdítója volt. Ő dolgozta ki a múzeum építési módszertanát, gyűjteménye pedig az első telepítési tervek alapköve volt. Először 1937-ben fogalmazta meg elképzeléseit a „magyar Skansen”-ről, amelyet néprajzosok és építészek közös vállalkozásának tekintett .
- A létrehozandó múzeum előképének az első szabadtéri múzeumot, a stockholmi **Skansen**, illetve a Jankó János néprajzkutató által a millenniumi ünnepek keretében megvalósított **Néprajzi Falut** tekintette.
- A Skansen építésének indulását a történelmi helyzet, a kor légköre segítette. Az 1960-as évek konszolidációja, a gazdasági fejlődés eredményeként indult lökeshullám-szerű változás, kockaház-cunami gyorsította a népi építészeti emlékek pusztulását. A **kulturális nyitás**, a helyi értelmiség lokálpatriotizmusa segítette a hagyományok, a népi építészeti emlékek megőrzésének lehetőségét.

A Göcseji Falumúzeum

A Göcseji Falumúzeum skanzen Zalaegerszegen. Ez az **első szabadtéri múzeum** Magyarországon, **1968-ban** nyílt meg.

A falumúzeum Zalaegerszeg központjától nem messze, a **Zala folyó egy holtága** mellett terül el.

A göcseji népi építkezés jeles példáit az eredeti helyén hagyott Hencz-féle vízimalom köré építették fel olyan elrendezésben, mintha egy 19. századbeli göcseji falu lenne: parasztházakkal, gazdasági épületekkel, templommal, kovácműhellyel és malommal.

A göcseji kis települések a 20. századi útépitésekig megőrizték hagyományos szerkezetüket, a házak is az ősi építési módokat és formákat. Ennek a **hagyományos életformának** az utolsó emlékeit sikerült átmenteni az utókornak a múzeum megalapításával és továbbfejlesztésével.

A zalaegerszegi skanzen egyfajta esszenciája Göcsejnek, az ország egyik **legarchaikusabb tájegységének**, mely a XX. század közepéig szinte érintetlen elzártságban létezett. A falumúzeum látogatója egy meseszerű világba érkezik, ahol az idő mozdulatlaná dermedt valamikor a XIX. században. A kiállítás azonban arról is regél, hogy a göcseji emberek élete korántsem volt tündérmese, hisz' kőkemény munkával tudták előteremteni a napi betevő falatot.

A skanzen faluja sohasem létezett: épületeit és tárgyait közel harminc településről szállították Olába. Mint ismertes, a Göcseji Falumúzeum hazánk legelső szabadtéri néprajzi múzeuma, de abból a szempontból is **kuriózum**, hogy egy már meglévő épület (a XVIII. századi vízi malom) köré, valamint vízpart közelében (Zala holtága) épült fel.

Figyelemreméltó, hogy mindössze **néhány percnyi sétára** a belvárostól mutat be – igéző természeti környezetben – egy hajdanvolt világot, amikor a falu lakosai mindent felhasználtak gazdálkodásuk során.

Ennek megfelelően az intézmény egyik fő célkitűzése a **környezettudatos nevelés**, mely a háztáji kertekben, a „Zöldösvény” tanösvényben és a halmegefigyelő állomásban is megnyilvánul.

A Göcsejre jellemző **egyszerű motívumokat** láthatjuk az oromzatokon, homlokzatokon, az emberléptékűség jellemzi magát a múzeumot is, mely – programtól függően – fél vagy akár egész napos időutazásra hívja vendégeket. A skanzen Zalaegerszeg szeretett és féltett kincse, az olaiak sétakertként is szeretnek rá gondolni.

Mindenképpen a **nyugalom szigete**, s ha tréfásan kívánnánk fogalmazni, azt mondhatnánk, hogy receptre kellene felírni. Gondoljunk csak bele a göcseji szavakban rejlő vidámságra, játékoságra, s fedezzük fel a múzeumban, mit is jelentenek a következő szavak: **csobolyó, tiló, lükü...**

A szabadtéri gyűjteménybe kiválasztott épületeket – épülettípusuknak megfelelő – legrégebbi állapotukban építették vissza, így azok **eredeti, építéskori formájukban** láthatók, értékelhetők. Például a legtöbb zsúpos tetejű boronaház elbontás előtti eredeti helyén már átépítve, kéményt kapott, a falumúzeumban történt felállításuk alkalmával az egykori formájukban, azaz kémény nélkül, füstös konyhával láthatók.

A **lakóházakban**, a legrégebbi kivételével, a konyha és a kamra mellett szoba is van, az udvarokban pedig istállók, ólak, kutak, további kamrák épültek. A bemutatásból még a hegyi pincék sem maradtak ki, hiszen a 19. század végi filoxéravész előtti időkig (ami kipusztította a szőlők nagy részét) Zala megye jelentős bortermelő vidéknek számított.

Az ország egyik legcsapadékosabb területén vagyunk, ott, ahol a sok eső, a sűrű, néhol szinte áthatolhatatlanul buja növényzet, a hatalmas erdőségek nem tették lehetővé a nagybirtokok létrejöttét. Az itt élők **kisebb irtásterületeken** gazdálkodtak, főként állattenyésztő paraszti életmódot alakítottak ki.

A **sovány, agyagos földben** a növénytermelés csekély mértékű, a mindennapi szükségletet éppen csak kielégítette, ugyanis igen kemény munkával termett meg rajta a búza, az árpa, a zab és a rozs.

A **rekonstruált faluban** az ehhez illeszkedő lakó- és gazdasági épületek mellett a zalai falvak jellegzetes szakrális építményei: különböző típusú haranglábak – sőt egy Rómer Flóris néprajzkutató által a XIX. Században lerajzolt fatemplom – és útmenti keresztek is láthatók.

A Szentendrei Szabadtéri Falumúzeum

- A Szentendrei Szabadtéri Falumúzeum **Magyarország legnagyobb** szabadtéri múzeuma. 63 hektáros területén a magyar nyelvterület népi építészete, lakáskultúrája, gazdálkodása és életmódja elevenedik meg a látogatók előtt.
- A **múzeum kiállítása** eredeti és áttelepített, valamint hitelesen megépített lakóházak, malmok, templomok segítségével mutatja be a magyar történelem vidéki életét tájegységekre tagolva.
- A szabadtéri kiállítás a 18. század közepétől a 20. század közepéig tartó időszakot tárja elénk. A Múzeum a **Duna-Ipoly Nemzeti Park** részeként természetvédelmi terület.

- 1970-ben a **Szabadtéri Múzeumok Országos Tanácsa** elfogadta a Hoffmann Tamás által jegyzett végleges épületjegyzéket (A Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre telepítési terve és épületjegyzéke), amely tíz tájegységet és öt tematikus egységet foglalt magába.
- Összesen 311 építményt jelöltek meg, köztük 66 lakóházat, 7 templomot és haranglábat, illetve 10 malmot. Ez a koncepció alapvetően gazdaság- és társadalomtörténeti szempontokat érvényesített, illetve az egyre dinamikusabb népi építészeti kutatások eredményeit is felhasználta. Nemzetközi szinten is egyedülálló módon az épületeket a régiókra jellemző **településszerkezeti modellekben** mutatta be.
- Az Alapító Okirat 1998-as módosítása eredményeképpen a 2000-es évek óta a múzeum gyűjtőterülete már nem csak a trianoni Magyarország, hanem az **egész magyar nyelvterület**.
- Az 1980-as években a népi műemlékvédelem megerősödésével párhuzamosan változott a szemlélet e tekintetben. A szakemberek sok esetben inkább arra törekedtek, hogy a népi építészet értékeit, ha lehet, **helyben őrizték meg**. Nagy hangsúlyt kapott az eredeti falukép, a műemlékegyüttesek védelme.

A kiállítás

- A Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum kiállításában az ország számos **tájegységének** a múltja elevenedik fel:
  - *Felső-Tiszavidék*
  - *Kisalföld*
  - *Nyugat- és Dél-Dunántúl*
  - *Balaton-felvidék*
  - *Alföld*
  - *Észak-Magyarország*
- 2022-ben adják majd át az új **Erdélyt** bemutató kiállítást.

Kávási tájházak

*„Szép Zalában születtem,
A nagy erdő nevelt fel,
Fenyő erdő a hazám,
Minden leány hű babám.*

*Befogom a lovamat,
Elkiáltom magamat.
Reszket tőlem minden Úr,
Nem ám, aki földet túr.”*

Göcsej népzenekutatója,
Vajda József gyűjtése
Hernyék, 1958

- Kávás község Göcsej **hét dombja** (Szabó-hegy, Szomi-hegy, Vaskó-hegy, Bükk-hegy, Zsimba-hegy, Öreg-hegy, Zsidó-hegy) között megbúvó település, Zala megye északi részén, a Zala folyó völgyében. A terület természeti értékekben különösen gazdag.
- Zala-megye egyetlen valóban **eredeti környezetben** levő tájházai itt találhatóak. A lankás domboldalon álló házak „szeres” elrendezési mód szerint épültek.
- Az első házikó boronafalu, szobából, füstös konyhából, kamrából, istállóból, pajtából álló zsuffedeles, kontyolt lakóház, amelyben eredeti tárgyakból álló **néprajzi kiállítás** látható. Érdekesség hogy a mellette álló, kéményesre átalakított, zsuppos épület az **1990-es évek végéig lakott volt!**
- Kedves emlékünknél, hogy hatodik korunkban, **osztálykirándulás** keretében mi is felkerestük e különleges épület együttest, végig jártuk a „7 dombon” végigkanyargó boronautat . Igaz, akkor fél méteres hóban bukdácsolunk!
- A bemutatónk alapján megalapozottnak találjuk szülőföldünk, ahogy a zalai népdalban nevezik „szép Zala”, különleges értékeinek felvételét a **hungarikumok** sorába a falumúzeumok és tájházak országos hálózatával együtt!

Köszönjük a figyelmet!

A prezentációhoz felhasználtuk:

Hungarikumok Könyve, Hungarikum Bizottság

Hungarikumok Gyűjteménye - Magyar Értéktár

https://hu.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6cseji_Falum%C3%A9zeum

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Szabadt%C3%A9rj%C3%A9n%C3%A9prajzi_M%C3%A9zeum_\(Szentendre\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Szabadt%C3%A9rj%C3%A9n%C3%A9prajzi_M%C3%A9zeum_(Szentendre))

<https://kirandulastervezo.hu/latnivalo/kavas/borona-tanosveny>

Kostyál László (szerk.) – Fedezze fel az 1000 éves Zalát!

Készítette a Zala Kocka csapat:

Belső Szabolcs

Tóth Péter

Veilinger Ádám

Zalaegerszegi Eötvös József
Általános Iskola

8.b